

per tenetur talis homo credere impletum fuisse in eo quod per talem fidem credit, quodque in virtute ejus absolute speravit; ergo tenetur eadem certitudine credere se fuisse justificatum; hoc autem dici non potest, ut in libro sequenti videbimus; ergo nec dici potest talem particularem fidem firmissimam, aut spem omnino absolutam ex parte objecti, esse ad omnem justificationem necessariam.

13. Oppositus fit satis. — Neque fundamen-tum contrariæ sententiae insinuatum in verbis quæ retulimus alicujus momenti est. Nam im-primis aliud est quempiam existimare Deum sibi esse negaturum auxilium efficax ad salu-tem, aliud non absolute credere indubitanter et sine formidine Deum sibi esse daturum auxilium efficax; potest enim aliquis neque hanc fidem neque illam existimationem ha-bere, sed medio modo se habere, firmissime credendo sibi non esse defuturum auxilium efficax ex parte Dei, licet possit formidare ne ex parte sua illud impedit. Cum ergo dicitur quod, si quis existimat Deum esse negaturum auxilium efficacem, impediretur cursus jus-tificationis, distinguendum est; aut enim talis homo existimat Deum esse negaturum ex se, seu non esse paratum ad dandum tale au-xilium, et in hoc sensu vera est propositio, sed non sequitur ex nostra sententia, quia, ut dixi, sine absoluta fide speciali de futuro au-xilio efficaci, potest quis non habere illam de Deo existimationem, sed contrariam, nimi-rum Deum ex se esse paratum ad dandum tale auxilium. Vel existimat peccator Deum esse negaturum, vel potius non daturum auxilium efficax, si per ipsum hominem stet, et talis existimatio non est gratiæ aut veritati contraria, et ideo propter illam non impedi-retur justificationis progressus; quin potius inde poterit homo excitari, ut sollicitior sit in adhibenda sua cooperatione ad justificationem suam, cum alioqui certo credit Deum non esse defuturum. Et hunc modum firmissimæ spei docuit nos Concilium Tridentinum, sessione sexta, capite 13, respectu perseve-rantiae, eademque ratio est respectu justificationis. Quapropter falsum est aliud quod ibi assumitur, scilicet, spem veniæ sine fide spe-ciali esse non posse, intelligendo per fidem specialem, ut ille auctor intelligit, aliquam distinctam a fide catholica in ratione assen-tiendi. Nam ad justificationem nulla spes vel fi-ducia necessaria est, quæ non sit virtutis spei infusæ ac Theologie; hujusmodi autem spes

in fide catholica sufficienter fundatur, juxta definitionem Pauli : *Fides est fundamentum rerum sperandarum*, ubi, ut supra visum est, fidem catholicam describit; ergo ad speran-dum, sicut oportet, ut homini justificatio con-feratur, non est necessaria alia fides præter catholicam, sed tantum necessarium est uni-versales promissiones sibi per fidem et spem applicare, quod per eamdem fidem catholi-cam et spem Theologicam fit, ut declaravi. Unde cum additur oportere ut is qui justifi-candus est credat in particulari, quod his operibus, quæ exercet, est a Deo veniam con-secuturus, ut sit verum, semper est accipien-dum cum subintellecta conditione, scilicet, si ea opera talia sint, qualia ad veniam obti-nendam esse oportet. Et tunc illa fides non est distincta a catholica. Non est autem ne-cessarium ut peccator, dum justificari inten-dit, certa et absoluta fide credat illa opera, quibus hic et nunc justificari intendit, talia sint qualia esse oportet ad veniam a Deo ob-tinendam; hoc enim neque illi revelatum est, neque præceptum; satis ergo est ut per con-jecturas probabiliter id existimet, licet formidare possit, hoc enim non repugnat cum cer-titudine spei, ut declaravi.

CAPUT XIX.

QUANTA SIT NECESSITAS ACTUS SPEI AD JUSTIFI-CATIONEM, ET AN SIT MAJOR QUAM TIMORIS?

1. Declaratur titulus hujus capituli. — *Opi-nio.* — Sensus prioris partis hujus tituli est, an actus spei infusæ, prout illum declaravimus, sit semper et in omni justificatione ne-cessarius, vel solum frequenter et ordinarie. Ex doctrina enim Concilii Tridentini non vi-detur colligi absoluta necessitas, sed tantum ordinaria et moralis; nam eodem modo loquitur Concilium de spe ac de timore; sed, non obstante doctrina Concilii Tridentini, timor non est simpliciter necessarius, sed ordina-rie, ut omnes docent; ergo idem dici potest de actu spei. Atque ita videntur de hoc actu opinari graves moderni auctores, Vega, lib. 6 in Trident., cap. 27; Petr. Soto, lect. 10 de Pœnit.; alter Soto, lib. 2 de Natur. et grat., c. 13, et in 4, d. 14, quæst. 2, art. 5, § *Hinc ergo retro*; Valent., tom. 2, disp. 8, quæst. 5, punct. 4. Et suaderi potest, quia, ut homo justificetur, satis est quod perfecte converta-tur in Deum, juxta illud : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos*, præsertim si conversio-

sit per amorem super omnia, qui per se suffi-cienter opponitur peccato. At potest homo post veram Dei fidem ipsum super omnia di-ligere, et propter ipsum peccata detestari, etiam si spes illi in mentem non veniat; ergo potest disponi ad justitiam sine formalis actu spei. Probatur minor, quia actus amoris non pendet intrinsece ex actu spei, sed ex boni-tate objecti sibi per fidem sufficienter propo-siti, quod potest homo propter ipsum diligere, etiamsi ab illo nihil actu speret, idemque est de odio vel detestatione peccati, potest enim per se odio haberi peccatum, quia est offensio Dei, etiamsi nihil de venia speranda cogitur. Ac denique neque ab obtinendum auxilium est necessaria prævia spes ipsius auxilii, nam ad credendum confert Deus auxilium prius quam speretur, et ad ipsum ac-tum sperandi datur auxilium, non propter ip-sum actum sperandi, sed ex liberali gratia Dei; ita ergo dari potest ad amandum Deum vel detestandum peccatum, etiamsi actus spe-randi non præcedat; ergo non est unde talis actus sit simpliciter necessarius.

2. Vis superioris rationis. — Hæc igitur suadere videntur formalem actum spei non esse tam necessarium ad progressum justifi-cationis, sicut est actus fidei, nam actus fidei per se requiritur, et aliquo modo ex natura rei, ut supra dixi, ut cæteris actibus voluntatis proportionate objectum proponat; spes vero non habet tam intrinsecam connexio-nem cum aliis actibus voluntatis, amoris, vel pœnitentiae, licet ad illos excitandos pluri-mum conferre possit. Et id, considerata ho-minis conditione, quia naturale est homini ab imperfecto ad perfectum procedere, et ideo per amorem concupiscentiae, ad quem spes pertinet, ordinarie inducitur ad perfectiorem dilectionem benevolentiae et charitatis.

3. Assertio. — *Declaratur ex duplice justifi-cationis genere.* — Nihilominus tamen abso-lute dicendum censeo necessarium esse ad adulторum justificationem ut aliquis formalis actus spei præcedat, etiamsi necessarium non sit ut in ipsa actuali justificatione formaliter semper interveniat. Ut hoc declarem, distin-guo duplē justificationem: una est, qua homo antea infidelis ad fidem convertitur ut usque ad justitiam obtinendam progrediatur, de qua tractat Concilium Tridentinum, in dicta sess. 6, capit. 6: alia est, qua fidelis peccator se ad justitiam parat, de qua idem Concilium agit, in eadem sess. 6, capit. 14, et sess. 14, capit. 4. In priori justificatione

surgit, non esse per se necessarium semper formalem actum spei; nam, licet regulariter et moraliter loquendo, ac ordinarie intercedat talis actus, vel in ipsa justificatione, vel proxime ante illam, nihilominus saepè sufficere potest vel intentio ex virtute poenitentiae concepta faciendi quidquid necessarium est ad satisfaciendum Deo pro peccato, quæ intentio virtute includit spem, et ex illa immediate sequi potest detestatio peccati ex charitate, vel etiam potest fidelis peccator, actu considerans bonitatem Dei et turpitudinem suorum peccatorum ob divinam offenditionem, immediate prodire in amorem Dei vel odium peccati.

5. *Dubia circa præcedentem doctrinam.* — *Primum argumentum.* — *Secundum argumentum.* — *Tertium argumentum.* — *Quartum argumentum.* — Adhuc vero circa hanc resolutionem, præsertim circa priorem partem ejus, potest aliquis dubitare. Primo, quia, licet actus spei sit necessarius ad salutem, etiam ut medium, non est propterea necessarium ut semper præcedat justificationem seu gratiae infusionem, quia fieri potest ut aliquis non cogitet prius de tali actu vel de objecto ejus, et quod satis esse videtur quod illum habeat in proposito media contritione, et quod postea satisfaciat illi necessitatì et obligationi, eliciendo actum spei, cum primum occurrit, vel tempore opportuno. Secundo, maxime videtur hoc habere locum in justificatione per sacramentum baptismi; nam catechumenus incipiens credere potest statim ex timore moveri ad detestanda peccata, priusquam actum spei vel cogitationem Dei, ut remuneratoris, practice habeat; ergo, si cum illa dispositione baptizetur, justificabitur, et spei habitum recipiet sine actu formali spei. Tertio, quia si fidelis peccator qui prius actum spei habuit, postea in desperationem incidat, salva fide, poterit postea immediate a fide motus dolere de tali desperatione vel de omnibus peccatis suis, et justificari, etiamsi actum spei formale non habeat, tum quia dolendo de desperatione jam virtualiter sperat, tum etiam quia diximus in posteriori parte resolutionis, fidelem peccatorem posse aliquando justificari sine formalí actu spei; ergo etiam in illo casu idem facere poterit, quia peccatum desperationis non videtur inducere specialem necessitatem repetendi actus spei. Quarto, objici potest contra distinctionem propositam, quia Concilium Tridentinum, sess. decima quarta, c. 4, de jus-

tificatione peccatorum fidelium loquitur, qui post baptismum lapsi sunt, et tamen de illis, ait, *contritionis motum in homine post baptismum lapso, ita demum præparare ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divina misericordiae conjunctus sit.* Et infra dicit attritionem impetrare veniam in sacramento, si voluntatem peccati excludat, et cum spe venie sit; ergo nulla est differentia.

6. *Deciduntur.* — *Ad primum.* — *Ad secundum.* — Nihilominus doctrinam datam in rigore veram censeo, et Concilio ac Scripturis satis consentaneam, intelligendam tamen esse de communi lege ac ordinario cursu justificationis. Nam si Deus velit subito hominem moveare ad fidem immediate operantem per charitatem sine recordatione spei, poterit quidem id facere, quia non implicat contradictionem, tamen non est ille modus ordinarius, nec ita consentaneus naturæ hominis et ipsis justificationis. Unde ad primum dico, ex hypothesi verum esse quod, si quis convertatur illo modo, justificabitur priusquam actum spei formale habeat; tamen dico, secundum legem communem homines non moveri per gratiam illo modo, sed cum debito ordine per se necessario ad salutem, secundum quem ordinem præcedere debet actus spei, tanquam intentio efficax propriæ salutis, quæ est aptissimum medium ad excitandam voluntatem in perfectum amorem Dei. Ad secundum dicere quis potest illam necessitatem magis habere locum in justificatione extra sacramentum quam per illud, quia cum sacramento sufficit dispositio minus perfecta, et ipsum sacramentum ex opere operato potest supplere defectum dispositionis per se necessariæ ad infusionem habitus spei. Sed hoc nec sufficienti ratione fundatur, nec videtur consentaneum testimonio citato Concilii Tridentini, sess. 14, cap. 4. Dico ergo neminem posse moveri ad agendam etiam imperfectam poenitentiam et cum sacramento sufficiens, nisi prius de venia obtainenda cogitet, et illam speret; non potest enim quis recipere baptismum nisi præcedat voluntas illum recipiendi, neque potest illum digne recipere nisi illa voluntas sit de baptismo, tanquam de remedio salutis quod in remissionem peccatorum datur; hæc autem voluntas sine actu spei formalí vel virtuali intelligi non potest; ut autem virtualis sufficiat, præcedere debet formalis, et ideo ante primam justificationem per baptismum præcedere debet aliquis actus spei.

7. *Tertio respondetur.* — *Ad quartum ex Concilio Tridentino.* — Ad tertium, respondeo etiam in illo casu videri necessarium ut a lapsu desperationis per formalem spei actum homo resurgat; quia, si de præterita desperatione in specie cogitet, non potest illam efficaciter detestari, quin simul in spem erigatur et prodeat, cum possit facile, et sit moraliter necessarium ad avertendam voluntatem a priori desperatione. Si autem non cogitat de desperatione in specie, sed generaliter de peccatis suis, tunc non potest convenienter ea detestari, nisi illa apprehendat ut remissibilia, quod facere non potest, nisi in virtute alicujus præcedentis actus spei; oportet ergo ut post desperationem mutaverit affectum, et actum aliquem sperandi habuerit, in cuius virtute postea moveatur. Unde ad quartam objectionem, ex Concilio Tridentino, respondeo illam plane convincere in omni justificatione etiam peccatoris fidelis, tam in sacramento poenitentiae quam extra, requiri aliquam spem formalem vel virtualem, explicitam vel implicitam. Et probabile etiam est regulariter non fieri sine formalí actu spei; nihilominus tamen non est id simpliciter necessarium, quia cum præcesserit aliquis actus spei, et illius virtus non fuerit interrupta per contrarium actum, quin potius habitu et virtute maneat, postea virtute et quasi in actu exercito continetur in conversione ad Deum per amorem vel poenitentiam, quia tendit in ipsum apprehensum ut placibilem et reconciliabilem homini. Quocirca differentia positæ inter illas duas justificationes hominis infidelis vel fidelis, intelligenda est de fideli, qui solam perdidit charitatem, et effectum spei saltem virtute retinuit. Et tota differentia in hoc consistit quod in hoc homine moraliter ac saepè potest contingere justificatio sine iteratione formalis actus spei, in illo vero semper et ordinaria lege necessarium est ut spei actus præcedat, etiamsi miraculo et extraordinario modo possit divina gratia illum ordinem immutare.

8. *De timore pœnæ excitatur alia difficultas.* — Sic explicata priori parte quæstionis de absoluta necessitate actus spei, superest ut alteram, comparatam ad timorem, et objectionem ab illo sumptam, expediamus. Est autem præcipue sermo de timore pœnæ, quem Concilium proxime post fidem et primum inter alias dispositiones voluntatis ad justitiam collocat, eumque timorem divinæ justitiae appellat, utique vindicativæ, ut, can-

non. 8, et sess. 14, capit. 4, expressius declarat. Circa hunc autem timorem occurrerat disputatio cum haereticis, an bonus et honestus sit, et an per modum dispositionis aliquo modo ad justificationem conferat; sed, quia in tomo quarto de Pœnitent., disput. 5, sect. 2, hæc tractata sunt, illorum disputationem omittimus, et juxta catholicam doctrinam supponimus primo hume timorem esse honestum et Spiritus Sancti donum; nam ipse Spiritus Sanctus illum timorem consulit, dicens: *Timete Dominum omnes sancti ejus;* et iterum: *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Quæ verba de hoc timore intelligit Basilius in illum Psalm., et adjungit illud Psalm. 148: *Confige timore tuo carnes meas;* et de eodem timore intelligit illud Proverb. 1: *Initium sapientiae timor Domini,* in homil. 12 super illud initium Prov. Et idem habet Clemens Alexandrinus, libro duodecimo Stromat., dicens fidem fundare, timorem ædificare, charitatem perficere spirituale templum. Similia habet Augustinus, tract. 9 in 1 canon. Joann., Bernardus, serm. 23 in Cantic., et alii Patres quos cum aliis Scripturæ testimoniis dicto loco adduxi. Ac denique definit Concilium Tridentinum, sess. 6, canon. 8, et sess. 14, cap. 4. Et ratio est evidens, quia timor hic est consentaneus rationi, et de se utilis ad fugiendum peccatum.

9. *Timor disponit ad justitiam.* — Unde suppono secundo hunc timorem pœnæ a Deo infligendæ de se multum conferre ad vitandum peccatum, ac proinde inter dispositiones ad justitiam merito computari. Nam, ut Isai. 26 dicitur, a facie Domini, seu præ timore Domini concipit anima spiritum, quo nimur ad Deum convertatur: *Ut quem per beneficia non sensimus* (ait Hieronymus), *per tormenta discamus;* et ideo timor etiam pœnal is dicitur esse initium sapientiae, quia ad justitiam inducit, ut communiter sancti citati exponunt; et ideo aiebat David: *Imple facies eorum ignominia, et querent nomen tuum, Domine;* quod in Ninivitis optimo exemplo monstratum est, Jonæ 3. Et ipsa ratio id convincit, nam qui timet malum, fugit etiam causam ejus; causa autem mali, quod a Deo præcipue timeri potest, est peccatum; ergo si homo verum timorem Dei concipiatur, necesse est ut peccatum fugiat, et voluntate sua ab illo avertatur. Item qui ab aliquo malum timet, querit placere illi, et illum non offendere, saltem ne sibi inferat; ergo hac saltem

ratione timor Dei est optima dispositio ad peccati remissionem obtinendam. Propter quod dicitur *timor Domini expellere peccatum*, Ecclesiast. 1; et esse *fons vite*, Proverb. 14; et tradit Concilium Trident., dicta sess. 14, c. 4.

10. *Solus timor absque sacramento non sufficit ad justitiam.* — *Difficultas.* — Tertio, certum est hunc timorem, tametsi bonus et honestus sit, et quamecumque aversionem a peccato ex illo solo conceptam, non esse sufficientem præparationem ad justificationem per se ac sine opera sacramenti obtinendam, ut idem Concilium eodem cap. 4 docuit, et est per se satis clarum. In quibus omnibus timor cum spe convenit. Difficultas autem est an in necessitate talis dispositionis sit aliqua differentia, quia Concilium eodem modo videtur de utroque actu loqui, et Ecclesiast. 1 dicitur: *Qui sine timore est non poterit justificari*, quae verba absolutam necessitatem indicant. Unde Augustinus, epist. 416, inter necessarias dispositiones timorem ponit, cuius verba capite sequenti referam. At vero in contrarium est, quia (ut notabam) differentia invenitur in hac parte inter spem et timorem poenae. Nam timor poenae non est per se necessarius propter ipsam justitiam infusam quasi complendam, et ex parte formaliter constituendam, sed requiritur ex imperfectione hominis, præsertim in hoc statu corruptionis. Nam propter affectionem quam habet ad proprium commodum, magis continentur a malo timore poenae quam amore virtutis, præsertim in principio conversionis, quando vel nullam vel valde imperfectam charitatem habet. At vero spes per se pertinet ad complementum justitiae, ut supra dictum est, et ex Concilio Tridentino colligitur; ergo actus ejus magis est necessarius ad justificationem quam actus timoris. Est enim post fidem fundamentum per se ac moraliter necessarium ad justificationis progressum, timor vero solum ut per accidens disponens, affectum peccati aliquo modo removendo. Atque hinc est ut hic timor poenalis minuantur, crescente charitate, juxta illud 1 Joann. 4: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, quod licet aliqui intelligent de timore malo, servili vel mundano, optime etiam intelligitur ab Augustino ibi, tract. 9, et libr. 83 Quæstion., quæst. 36, et serm. 43 de Verb. Apost., circa finem, quia quo aliquis charitate magis crescit, eo minus ex hoc timore operatur, quamvis, dum in hac vita vivimus, nunquam om-

nino expellatur, quia semper charitas est aliquo modo imperfecta. At vero spes non minuitur crescente charitate, sed potius cum illa perficitur, ad Roman. 5: *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probatorem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Scriptum sanctum, qui datus est nobis*; nam quo plus Deum diligimus, eo plus ab eo diligi confidimus, et ita perfectius in eum speramus.

11. *Solvitur difficultas.* — *Ad justificationem magis necessaria est spes quam timor.* — In hoc puncto dicendum est timorem et spem aliquo modo in necessitate convenire, nihilominus tamen spem simpliciter magis necessariam esse. Prior pars sumitur ex Concilio Tridentino, quatenus timorem penitit tanquam initium a quo inchoatur dispositio voluntatis peccatum expellens. Idemque confirmari potest multis Scripturæ testimoniis, in quibus legimus Deum, per Prophetas et prædicatores suos, peccatores terrere afflictionibus et comminationibus poenarum ut resipiscant, ut late refert Vega, lib. 6 in Trident., c. 33. Item ex Augustino, de Catechisand. rudib., capite quinto, dicente: *Rarissime accedit, immo vero nunquam, ut quisquam reniant roliens fieri Christianus, qui non sit aliquo modo Dei timore percussus.* Et Gregorius, homilia 34 in Evang.: *Prava mens (ait), si non prius per timorem everfatur, ab assuetis ritus non emundatur.* Quod latius prosequitur 28 Moral., cap. 10, et frequentes sunt hujusmodi sermones in Patribus, quos Vega supra, et Bellarminus, dicto libr. 4 de Justificat., cap. 13, et libr. 2 de Pœnit., cap. 17, referunt. Addendum vero est hanc necessitatem esse moraliter ac regulariter intelligendam, quia, cum Deus vult, facile convertit hominem illuminando intellectum per fidem et attentam considerationem majestatis, et bonitatis ipsius, et gravitatis peccati, quatenus offensa illius est, et excitando immediate affectum ad perfectam Dei dilectionem, et ad detestationem peccati propter ipsum, et cum spe venia ab ipso obtinenda sine interventu timoris, aut alterius motus voluntatis qui ex ipso nascatur. Quod saepè a Deo fieri, et in Magdalena, Mattheo, bono Latrone, Paulo, et similibus factum esse docuit Vega, 1. 6 in Trident., c. 12, inducens etiam parabolam de filio prodigo, qui in se reversus non timore motus est, nec severitatem patris, sed miseriam suam, et indigentiam, et patris abundantiam consi-

deravit, et de illius benignitate confidens dixit: *Surgam, et ibo ad patrem meum.* Unde etiam D. Thomas 1. 2, quæst. 413, art. 7, dicit justificationem interdum fieri subito sine dispositionibus remotis, ad quas timor poenae et motus qui ex illo nascuntur pertinent. In his ergo aliqua convenientia inter timorem et spem. Differentia vero est, quia spes est necessaria tanquam per se et intrinsece pertinens ad substantiam justificationis, ut de habitu ejus supra ostensum est, eademque ratio est de actu, servata proportione, ut ex Concilio Tridentino, sess. 6, cap. 7, et canon. 3, jam declaravi. At vero timor vel dolor in eo fundatus non pertinet ad substantiam justificationis, sed est quædam via et remota præparatione removens impedimentum, ut promptior fiat voluntas ad substantiale dispositionem et proximam eliciendam, et ideo, per se loquendo, non est tam necessarius timor sicut spes. Unde etiam fit ut etiam in usu rarissime vel fortasse nunquam fiat in adulto justificatio, quin actus spei in eo sit, vel præcesserit, licet de actu timoris oppositum contingat. Unde in conversione Latronis, vel Pauli, aut simili, probabilius credo non fuisse justificationem factam sine actu spei, licet fuerit facta sine actu timoris, propter rationem factam, quod spes est de substantia justificationis, non timor; vel aliter, quia, licet actus spei dicatur dispositio remota respectu dilectionis vel contritionis, respectu cujusdam partis substantialis justitiae habitualis est proxima dispositio, ut supra declaravi, timor autem omnino est remota dispositio, utilis tantum, vel moraliter necessaria ob imperfectionem subjecti, ut etiam exposui, et ideo non est tanta necessitas in timore, sicut in actu spei.

CAPUT XX.

DE CÆTERIS ACTIBUS VOLUNTATIS QUI AD JUSTITIAM OBTINENDAM PECCATOREM DISPONUNT, AC NECESSARI VEL UTILES SUNT.

1. *Exponuntur tres alii actus in justificatione intervenientes.* — Præter fidem, timorem et spem, tres alios actus voluntatis Concilium Tridentinum numeravit, scilicet, amorem Dei, detestationem seu odium peccati, et propositum mutandi vitam seu non peccandi amplius mortaliter, et hos ponere videtur tanquam omni tempore necessarios. Pro tempore legis gratiæ, adjungit propositum suscipiendo sacramentum baptismi, utique in non

baptizatis, et cum proportione idem intelligit in sacramento pœnitentia in jam baptizatis, quando ante realem susceptionem sacramenti justificantur, ut in capit. decimo quarto declarat. De his vero actibus multa dixi in quarto tomo tertiae partis, quæ hic non censeo repetenda, et ideo brevissime de singulis explicabo duo: primum, mentem Concilii; secundum, rem ipsam, quid unusquisque actus sit, et quomodo sit necessarius.

2. *Opinio Vazquez de amore.* — *Primum fundatum.* — *Secundum.* — *Tertium.* — Primo ergo ponit Concilium actum amoris illis verbis: *Eumque (id est Deum) tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt.* Dicunt vero aliqui Concilium per hæc verba non explicare actum charitatis, præsertim perfectum, quo Deus et propter se et super omnia diligatur, sed amorem concupiscentiæ inchoatum et imperfectum. Ita docet P. Vazquez, disp. 203, cap. 9, et disp. 210, cap. 2, et in pluribus aliis locis id repetit. Dicitur autem præcipue alio fundamento ex re ipsa sumpto, quia perfecta dilectio charitatis non est dispositio ad justificationem, sed vel forma vel effectus justitiae habitualis prius natura infusæ, et perfecta satisfactione pro peccato absque alia gratuita Dei remissione. Ut autem suæ interpretationi colore præbeat, in verbis Concilii illam fundare nititur, id est, in verbo *incipiunt*, quod inchoatum quendam et imperfectum amorem indicat; unde etiam si sermo Concilii esset de amore benevolentiae Dei propter se, non oporteret intelligi de amore perfecto efficaci, et super omnia, sed de quadam amore simplicis affectus ad bonitatem Dei, quia homo non incipit motum charitatis a dilectione perfecta. Secundo, quia Concilium non addidit particulam *super omnia*, sed consulto videtur ab illa abstинuisse, quia de inchoato amore loquebatur; non enim casu, sed consulto id fecisse videtur, ut notavit Vega, libr. 6 in Trident., capit. 28. Tertio, quia Concilium solum loquitur de amore quo amatur Deus, ut fons justitiae; ille autem amor solum est concupiscentiæ, nam per illum amatitur Deus ut bonum nostrum, scilicet, quia justitiam et remissionem peccatorum, quæ magnum bonum nostrum sunt, nobis confert.

3. *Mens nostra.* — Ego vero, in superioribus et in tomo primo tertiae partis, hæc verba ita intellexi, ut vel de dilectione perfecta charitatis, quæ super omnia dicitur, accipienda sint, vel ut non sint limitanda ad amorem imperfectum, sed generatim sumenda sint de